

1b

0-26

Initiation rites of the
Western Tswana
Basotho.

K32/22

Basimane ha ba bolodiwa, ba tsamaya le banna ba ya mophatong.

2

Moleô wa lebollô ke gore basimane ba tsaya dikgwedi tse tshelletseng ba le kwa mophatong. Basimane ba letlelêlwa go ka bolotšwa ha ba le dinyaga tse šome le metšwe e mebedi le go ya pele. Basetsana le bônê ba bolola ha ba heditse dinyaga tseo. Basimane ba rupiwe ka mokgwa o o ntseng jane: Go rupa mophatô tlhe fêla ka nakô e le ngwe fêla jaaka ba bolotsê le fa e se ba dinyaga tse di lekaneng. Lefa e ka nna mašomê a mebedi a rupiswa tlhe fêla. Lebololô le simologa ka kgwedi ya Phalane ha e thwasa, le gônê le nna gangwe ke selemô. Maina a a ba tlhalosang gore ba bolotsê ke a a ntseng jaaka a: Lekgoma, Eloaise le Fukise le Khabisi. Fa go le tlala kgotsa nwa, ga go bololwe gonne ga ~~gona dijô me ka gônê ke ge mo go~~ senang thupišô ngwageng eo. Lebololô le laolwa ke mongwe le mongwe fêla yo o ratang go bolotsa ngwana wa gagwê, me a itsise kgosi gore o na le ngwana wa mosimane me o rata go mmolotsa ka kgwedi e e rileng. 'Me kgosi e itsise setšhaba sa yônê gore mosimane kgotsa mosetsana wa ga semangmang wa bolola. Jaanong ba ba ratang go bolotsa ba bônê ba ba tlise ba ba bolotse botlhe go re ba bololê ba le setlhôpha. Jaanong go batlwe ngaka go re e laolê e bônê gore e tla dire jang mo go rupiseng batho ba, gonne fa ba tšhwanetse go ya mophatong, go tšhwanetse gore go tlhajwê pôô. Basimane ba tšhwanetse go bolola botlhe, mme go ntse go ne le ba ba sa ratang go bolola. Fa mosimane a gana go bolola, o gopolêlwa jaaka phôlôfôlô fêla me gotwe ke leqai ha e le monna: mosadi gotwe ke lethisa. Batsadi ba bana ke bônê ba bolotsang basimane le basetsana ka go rata ga bônê. Le fa go rupisiwa jaana ga go yo amogêlang sepê mo polotšong e. Re ka re moruti wa bônê ke êna yo amogêlang sengwenyana go nne o tsaya matlalô a dilô tse di ntseng di tlhajwa kwa lebololong. Le gônê babolodi ga ba lefe go bolodiwa go bônê. Go na le se hiri se se dirwang kwa lebololong se se itsiweng ke beng ba teng fela. Sephiri se se direlwa ba ba sa bololang. E tle e re fa basimane ba tlaa bolola ba ithute pine ya lebololo pele gore ba itse go e bina. Ha ba ese

ba bolole, ba tshwanetse go nna kwa kgotla le banna go re ba seke
 ba tlhōla ba kopana le ba bangwe kgotsa le basadi go fitlhēla ba
 bolōla. Lebolōlo le baletšwe nakō ya dikgakologo ka kgwedi ye
 Phalane kgotsa ya Tshitwe. Le gōnē fa kgwedi e thwasa. Babolodi ba
 kgaoganywa le batho ka gonne ba ye molaong wa bōnē o o ka keng wa
 bōnwa ke bana le fa e le ba ba eseng ba bolole. Basimane ba dirēlwa
~~fi~~ ditshega tsa dikwanyana. Basetsana ba dirēlwa mesese ya
 dikgomo. Batho ba baa patwa gore ba seke ba bōnwa ke bana kgotsa
 ke ba be sa bololang. Go bua ba ntse ba bua, me ga ba bue le batho
 3 ba sele. Go na le tulo ya lebololo fa go/lokiseditšweng lōna fēla.
 Le tlhōngwa thabeng me ntlo ya lōnē ke motlhōmafatshe o o agilweng
 ka dithupa le bojang. Fa re lebēlēla setšhantšhong sa lebololo re
 tla bōna ntlo ya motlhōmafatshe. Basimane ga ba tlotšwe ka phēpha
 kgotsa sebilo jaaka basetsana. Me go apara baa apara. Jeanong fa ba
 setse ba le moo ba tsenye ~~khuti~~ thutong ya bōnē ke gore ba tla dirang
 di tirō tsa bōnē e leng go suga le go loga dikuana tsa bojang. Baruti
 ba bōnē bea akara. Motlhang gotweng besimane baa, thōbēla, ke fa ba
 bolola. Me fa gotwe basimane re tšwa go ba latlha gompiyeno ke fa
 ba rupile. Ba rupisiwa ka letsatsi je ba bololang ka lōne bogwereng.
 Ha ba tsēna bogwereng, meriri ya bōnē ya beolwa. Monna yo o
 bolotsang ke Ratladi, me o betse basimane thata ha ba sa dire jaaka
 a ba ruta. Fa gotwe mogatla mo mothung go tewa nama ya gagwe me e
 segwa ka thiba. Motho yo o rupiseng ke monna yo mogolo yo o
 ithutileng go rupisa. Le bōnē basimane ba ba bolotseng ba ntse ha
 loketse go roisa gonne ba itse mekgwa yotlhe e e dirwang teng. Se
 segolo se ka bolēlwang ke gore go tloswa letlalō je le mo lepeding
 je le kwa pele. Thipišō e tsamaya jaana: fa e le Bataung, go
 rupisiwa ba ga moeketsi pele, ba ga Hlalele, ba ga Rathulō, ba ga
 Raphiri jaanong go tle Bakwena le Bafokeng. Go bolēla Halethibēla
 wa Motaung wa Rathulō. Me a re dilō tse o di itse ka botlalō.
 Kalafo ya bōnē ke go tlhapa ka malatsi tlhe. Motho yo o bolotsang
 ga se yo o tlhomilweng, le gōnē ga se ngaka e le ngwe e e rupisang.

4 Go tlo go bone fela mung wa bana yo o ileng e thōma lebololo, me e batle ngaka e o e ratang. Jaanong ge dinama tse di kgeotšweng di a bolokwa. Di a êpêlwa gonne e le bophelo jwa motho kgotsa nama ya motho. Fa ba setse ba tšwile ba nêwa maina a a jana a mašwajaaka go tšhwanetse. Teska jaana: Lekgema, Kgabisi, Lenepa, Fokisi Kgemise le Lefosa jalo jalo. 'Me le dithôkô jalo le gônê ba rutwa melaô le mebolêlô ya bônê fêla. Ha ba ithôka ba re: Nna ke Fukisi rammopane wa dithêbê.

Thêbê tsa gago di kopane Fukisi.

Wena Motho thabeng; tlo o nthemetse thupa ya lešapa:

Ke tle o šapa kgongwana tsa majaki di ntlhoile

Di tsala botona, bophatšhwana

Thôkô ya ga Lekgema ya re:

Lekgema ke mpshe o sia dipêrê tse di maoto a ditshipi.

Teroneko ha e na bolatelêlô, ha e na e bile o se itse sekgwa.

Basadi bo mma tabana dingata,

Ba ya sedibeng baa re seba.

Thôkô ya ga Lenepa ya re:

Lenepa o otlile kgwana mpeng,

Kgana ya wa ya bônwa ke basadi ba le

5 Kaakale mafokotsane bo madinakana.

Lefokotsane le kgatlile kweifi.

Go bua Halethibela a re: Ke le monna wa Mosotho ke le Motaung wa ga Rathulô wa Taung ga moggêlô ke ipôka ka ke re:

Matšwanafiki a kgwedi ya Lwetse

Aa tsamaya a farafara didiba.

Rona le rangwane re a etsisana,

Di tle di tshwane ka ~~ixiki~~ 'mala sekeng.

Eitse ha ba tloga, ba re na a ba lailwe?

Ke ofe mosadi? Ke yo motshoane Elogisi

Tlong le di kgese betšô-moholo

Ke mpudi wa lona ke laletse.

A re: jaanong ke bolêla lengae la ka thabeng

ke re: Tshwana mamanyedinyedi.

E tshwana kgwedi e selwa kae?

E selwa dilomong.

Lomong tsa Mathêbê

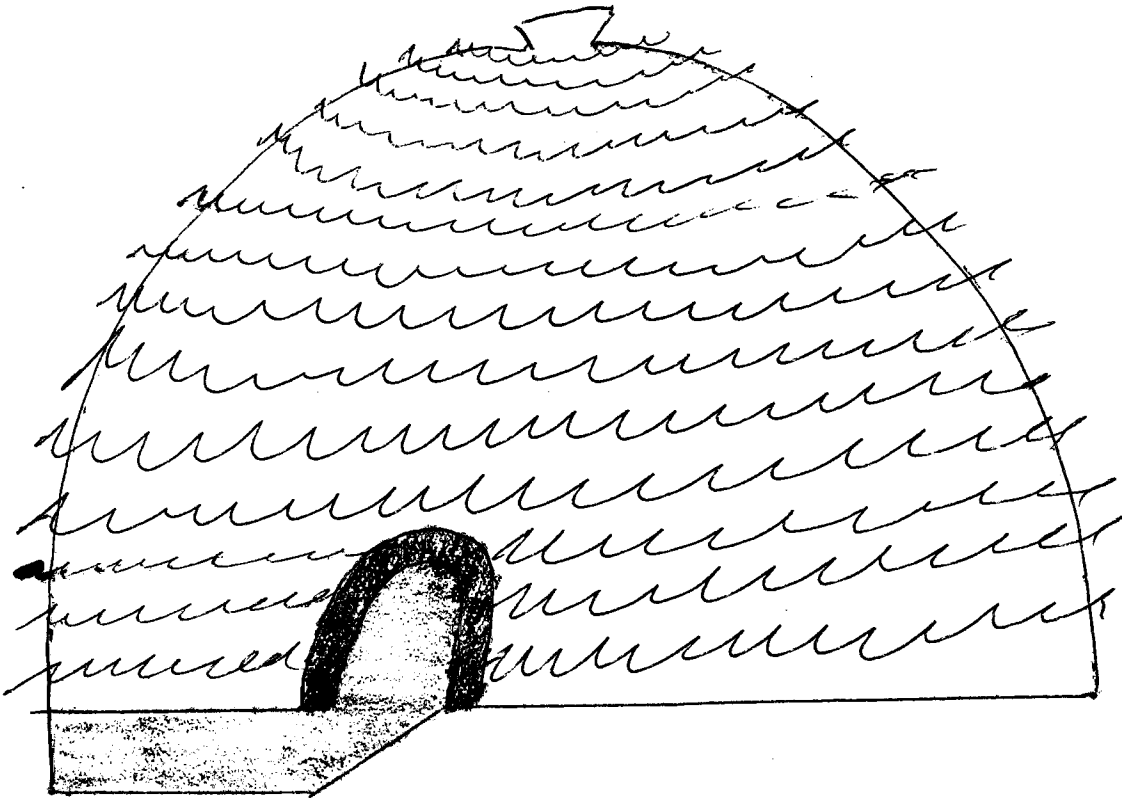
Mehela ya ke ya lekesi ya patiswa.

'Me basimane ba rutwa boitšhwarô le melaô ya gore ba tlhonephe baradi
 ba batho le gore ba seka ba dira melato le bana ba batho. Le gônê
 mošimane a seke a nyala mosetsana a setse a mo sentse. Thutô e ba e
 rutwang ke go tšoma le go lwa dintwa le gore ba dirane jang le basadi
 ba bônê fa ba nyetse. Fa ba le thabeng ga ba bonwe ke motho yo o
 eseng a bolole. Thôbalô ya bônê ke go kanama ka motlhana gonne ga
 6 ba kake ba robala ka sebeta. Go na le molelo wa phiri o tukang mo
 gare ga kgotla me go sa itsiwe mosi wa ônê. Me bagolo bônê ba itse.
 E re gongwe yo mongwe a šwe ha sena go rupisiwa. 'Me banna ba ye go
 bolêlêla batsadi ba yo o šuleng. Jaanong a ye go patwa ke banna
 fela eseng le basadi. Dijô tsa babolodi di tlišwa ke basadi ba ba
 bolotseng. Fa ba ntse ba atamêla basimane ba didimale ha ba ne ba
 ôpêla. Ke gore basadi ba seke ba utlwa se ba se ôpêlang. E re fa
 ba sale kgokala ba eme, me baruti ba bônê e nne bônê ba yang go
 tseya dijô tsa bônê. Jaanong ge baswi ba bônê ba ba fepe. Babolodi
 ba ja dijô tsotlhe fêla me ga ba nwe ~~meja~~ bojalwa. Ba ja ditlhare
 gore ba seke ba jesediwa. Fa ba feditse dikgwedi tse di tsheletseng,
 jaanong baa tswa ka go ithôka. Ntlo ya bônê e tšhujwa ka molelô.
 Ba tle ba itlhatšwe fe ba feditse. Kamogêlô ya bônê e nna kgolo. Pele
 ga ba ye gae, ba alafiwa, 'me fa ba fitlha gae ba thiba lebelô le
 basetsana, mmae fa ba feditse ba ye kgotla ba bolele dithôkô tsa
 bônê. Jaanong fa ba feditse go ithôka, basetsana ba tsene ba tle go
 ba apesa ka difaga mo dithamung le ka masekana mo matsogong. Basimane
 le basetsana ba ba bolotseng e setse e le banna le basadi. Me le
 fa go le jalo ga ba kake ba bu kgotse ba dira jaaka ba ka rata fa
 pele ga matlhô a batsadi ba bônê. Ba tšhwanetse go nna le maitsêô
 7 a mantlê. Fa mosimane a bolotse, o na le tokêla ya go nyala le fa e i
 le go ikarebêla fa a le kwa kgotla. Ka moo mekgotla a babolodi a yang

ka teng le bônê ba itsege ka mephatô ya bônê e ka gônê. Mophatô o mongwe le o mongwe o na le leina ja ôné. Jaaka fa gotwe ôna mophatô ke wa bo-Lekgema wa bo-Kgabisi jalo jalo. Maina so ba a nêe ke basui ba bônê. Maina a ba a rêwa gore ba tle ba itsege gore o le mophatô ke wa bale le bale. 'Me maina ana a rêwa kgabetse kgabetse jaaka go ke rata beng ba ba reileng babolodi ba na maina. Me gape a rêwe ba ba ša gapê. Ralethebêla a re: Maina e mephatô ya ba ga etšo ke a boletse otlhe. Basetsana ba bolodiwa ka mokgwa o o fapaanyeng le wa basimane me ke ka bolêla sentlê ka go tlotlhomisa mo basading. Fa basimane ba ile ba bolola 'môgô, me e se ba dinyaga tse di lekanang, ba bidiwa mophatô o le mongwe. Ba ileng ba bolola pele le fa ba le ba nyenyane mo go ba ba bolotseng morago, gatwe ba ba golo gone ba bolotse pele. Ba mophatô o mogolo ba tlhonepha ba o monyenyane, me ba o monyennyane le bônê ba tlhonepha ba o mogolo. Me ba mophatô o le mongwe ga ba tlhonephane.

~~END S 375~~

8

NTlo ya Bogwera kwa thabeng.
the hut at the Circumcision School.

END S. 375.